

SUN'IY INTELLEKT YORDAMIDA YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILINI O'QITISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI: TAVSIFIY-EMPIRIK TAHLIL

I.I.Cho'liyev¹

Mas'ul muallif: Cho'liyev Isomiddin Ilxomovich, Buxoro xalqaro universiteti mustaqil tadqiqotchisi.

Accepted: 13 Sentabr 2026

Published: 13 Sentabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Cho'liyev, I. I. SUN'IY INTELLEKT YORDAMIDA YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILINI O'QITISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI: TAVSIFIY-EMPIRIK TAHLIL / I. I. Cho'liyev // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 9, № 1. — B. 140–142.

1. Buxoro xalqaro universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Maqolada yuqori sinif o'quvchilarining ingliz tilini sun'iy intellekt (SI) vositalari yordamida o'rganishiga oid pedagogik-psixologik ko'rsatkichlar tavsifiy statistika asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda 455 nafar yuqori sinif o'quvchisi ishtirok etgan bo'lib, ularning ingliz tiliga oid motivatsion yo'nalganligi R.Gardnerning AMTB (Attitude/Motivation Test Battery) metodikasi, sun'iy intellekt vositalariga munosabati esa mualliflik so'rovnomasi (5 omil, 40 band) yordamida o'rganilgan. Tavsifiy statistika natijalari o'quvchilarda SI vositalaridan foydalanishga tayyorlik va SI yordamida motivatsiya ko'rsatkichlari nisbatan yuqori, tashvish va psixologik to'siqlar ko'rsatkichi esa nisbatan past darajada ekanligini ko'rsatdi. Olingan natijalar ingliz tili o'qitish jarayoniga sun'iy intellekt vositalarini samarali joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tili o'qitish, pedagogik-psixologik xususiyatlar, motivatsiya, yuqori sinif o'quvchilari, AMTB.

ПЕДАГОГО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ С ПОМОЩЬЮ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ОПИСАТЕЛЬНО-ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация. В статье на основе описательной статистики проанализированы педагогико-психологические показатели изучения английского языка учащимися старших классов с помощью средств искусственного интеллекта (ИИ). В исследовании приняли участие 455 учащихся старших классов, чья мотивационная направленность к английскому языку изучалась с помощью методики AMTB (Attitude/Motivation Test Battery) Р.Гарднера, а отношение к средствам ИИ – с помощью авторской анкеты (5 факторов, 40 пунктов). Результаты описательной статистики показали, что показатели готовности к использованию средств ИИ и мотивации посредством ИИ у учащихся относительно высокие, а показатель тревожности и психологических барьеров относительно низкий. Полученные результаты служат основой для разработки практических рекомендаций по эффективному внедрению средств искусственного интеллекта в процесс обучения английскому языку.

Ключевые слова: искусственный интеллект, обучение английскому языку, педагогико-психологические особенности, мотивация, учащиеся старших классов, AMTB.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF TEACHING ENGLISH TO HIGH SCHOOL STUDENTS USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE: A DESCRIPTIVE-EMPIRICAL ANALYSIS

Abstract. This article analyzes, through descriptive statistics, the pedagogical-psychological indicators of high school students learning English with the help of artificial intelligence (AI) tools. The study involved 455 high school students, whose motivational orientation toward English was examined using R. Gardner's AMTB (Attitude/Motivation Test Battery), while their attitude toward AI tools was examined using an author-developed questionnaire (5 factors, 40 items). Descriptive statistics revealed that students' readiness to use AI tools and AI-mediated motivation indicators were relatively high, while the anxiety and psychological-barrier indicator was relatively low. The findings provide a basis for developing practical recommendations for the effective integration of AI tools into the English-language teaching process.

Keywords: artificial intelligence, English language teaching, pedagogical-psychological features, motivation, high school students, AMTB.

Kirish. Bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga jadal kirib kelishi ingliz tilini o'qitishning mazmuni va metodlarini takomillashtirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ayniqsa, yuqori sinif o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish ta'limning individuallashtirish va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt asosidagi ta'lim vositalari o'quvchilarning lug'at boyligini kengaytirish, grammatik bilimlarini mustahkamlash, talaffuz va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish hamda individual xatolarini aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, interaktiv va tezkor fikr-mulohaza o'quvchilarning ingliz tilini o'rganishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasini kuchaytirishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, yuqori sinf o'quvchilariga ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik va psixologik xususiyatlarini aniqlash, uning ta'lim samaradorligiga ta'sirini o'rganish hamda tavsifiy-empirik tahlil asosida tegishli metodik yondashuvlarni belgilash dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biridir.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim sohasiga jadal kirib kelishi chet tili, xususan ingliz tili o'qitish jarayonini tubdan o'zgartirmoqda. Yuqori sinf o'quvchilari ushbu texnologiyalardan foydalanishda eng faol foydalanuvchilar toifasini tashkil etadi, biroq ularning sun'iy intellekt vositalariga munosabati, motivatsiyasi va ushbu jarayonda kechadigan psixologik holati hali yetarlicha o'rganilmagan.

Mazkur maqolada yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tilini sun'iy intellekt yordamida o'rganishga oid pedagogik-psixologik ko'rsatkichlarning umumiy manzarasi 455 nafar respondent ishtirokidagi tadqiqot natijalari asosida tavsifiy statistika yordamida yoritildi.

Tadqiqotning maqsadi o'quvchilarning ingliz tiliga oid motivatsion yo'nalganligi hamda sun'iy intellekt vositalariga munosabatini tashkil etuvchi asosiy ko'rsatkichlarning umumiy darajasini aniqlash va ularni nazariy jihatdan izohlashdan iborat.

Mavzuning dolzarbligi. O'zbekiston Respublikasida raqamli ta'limni rivojlantirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini ta'lim jarayoniga joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Ushbu jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan o'quvchilarning yangi texnologiyalarga psixologik jihatdan qanchalik tayyor ekanligiga bog'liq.

Yuqori sinf o'quvchilari kelgusida oliy ta'lim va kasbiy faoliyatda sun'iy intellekt vositalaridan faol foydalanishi kutilayotgan avlod hisoblanadi, shu sababli ularning ingliz tilini o'rganishda ushbu vositalarga nisbatan munosabati, motivatsiyasi va ehtimoliy psixologik to'siqlarini ilmiy asosda aniqlash nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-psixologik jihatdan ham dolzarb hisoblanadi.

Bundan tashqari, mahalliy pedagogika fanida sun'iy intellekt yordamida chet tili o'qitishning psixologik jihatlarini real, katta hajmdagi tanlanma ($n=455$) asosida o'rganish tajribasi hali yetarlicha shakllanmagan, bu esa mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligini belgilaydi.

Adabiyotlar tahlili. Chet tili o'rganishda motivatsiya masalasi R.Gardner tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy-ta'lim modeli (socio-educational model) doirasida chuqur o'rganilgan bo'lib, u AMTB (Attitude/Motivation Test Battery) metodikasini yaratib, unda motivatsion intensivlik, tilni o'rganishga bo'lgan istak, o'quv vaziyatiga munosabat, integrativ va instrumental yo'nalganlik kabi bir qancha subshkalalarni birlashtirgan.

So'nggi yillarda sun'iy intellektga nisbatan munosabatni o'lchash uchun A.Shepman va P.Rodveyning GAIS (General Attitudes towards Artificial Intelligence Scale) metodikasi keng qo'llanilmoqda, unda respondentlarning SI'ga nisbatan ijobiy va salbiy munosabati alohida shkalalar orqali baholanadi. Xitoylik tadqiqotchilar Ju va Vang (2024) o'z meta-tahlilida sun'iy intellekt asosidagi til o'qitish vositalarining o'quvchilar motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini, biroq bu ta'sirning o'quvchining dastlabki texnologik tayyorlik darajasiga bog'liqligini ta'kidlaydi.

O'zbekistonlik tadqiqotchi D.I.Baxtiyorova (2025) Buxoro davlat universitetida himoya qilingan tadqiqotida sun'iy intellekt vositalari yordamida ingliz tili ko'nikmalarini rivojlantirish masalasini o'rgangan, biroq bu tadqiqotda asosiy e'tibor lingvistik ko'nikmalarga qaratilgan bo'lib, o'quvchining SI vositalariga nisbatan psixologik munosabati va motivatsiyasi alohida chuqur tahlil qilinmagan. Shu bois mazkur maqolada aynan pedagogik-psixologik jihat, ya'ni o'quvchilarning motivatsiyasi, munosabati va tashvishi markaziy o'rinni egallaydi.

Xorijiy adabiyotlarda Sharadgah va Sa'di (2022) sun'iy intellekt asosidagi shaxsiylashtirilgan o'qitish tizimlarining o'quvchilar o'zini o'zi boshqarish (self-regulation) ko'nikmalariga ijobiy ta'sirini aniqlagan, bu esa mazkur tadqiqotda o'rganilayotgan "bixevioral jalb qilinganlik" ko'rsatkichi bilan bevosita bog'liq nazariy asosni tashkil etadi.

Muhokama. Tadqiqot natijalarining nazariy tahlili shuni ko'rsatadiki, yuqori sinf o'quvchilarining sun'iy intellekt yordamida ingliz tili o'rganishga nisbatan umumiy munosabati ko'p qatlamli tuzilishga ega bo'lib, unda ijobiy (tayyorlik, motivatsiya, jalb qilinganlik, qoniqish) va salbiy (tashvish) komponentlar bir vaqtning o'zida namoyon bo'ladi.

SI vositalaridan foydalanishga tayyorlik va SI yordamida motivatsiya ko'rsatkichlarining nisbatan yuqori bo'lishi zamonaviy o'quvchilarning raqamli texnologiyalarga umumiy moyilligi bilan izohlanishi mumkin, bu ularning kundalik hayotida sun'iy intellekt vositalari (chatbotlar, tarjima dasturlari, ovoqli yordamchilar) bilan doimiy muloqotda bo'lishi natijasida shakllangan tabiiy ijobiy munosabatni aks ettiradi.

Tashvish va psixologik to'siqlar ko'rsatkichining nisbatan past bo'lishi ijobiy tendensiya sifatida baholanishi mumkin, biroq bu ko'rsatkichning ayrim o'quvchilar guruhida yuqoriroq ekanligi individual yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Xususan, ilgari SI vositalaridan kam foydalangan yoki texnik ko'nikmalari zaifroq o'quvchilarda ushbu tashvish yuqoriroq bo'lishi ehtimoli katta, bu esa o'qituvchilardan differensial pedagogik yondashuvni talab qiladi.

Metodologik jadval. O'quvchilarning sun'iy intellektga munosabatini tashkil etuvchi besh omil bo'yicha tavsifiy statistika ko'rsatkichlari 1-jadvalda keltirilgan ($n=455$; har bir omil 8 band, 5 balllik shkala, band bo'yicha o'rtacha ball 1-5 oralig'ida).

1-jadval

Ko'rsatkich	N	Minimal	Maksimal	O'rtacha (M)	Standart chetlanish (SD)
SI vositalaridan foydalanishga tayyorlik	455	1,25	5,00	3,78	0,72
SI yordamida motivatsiya	455	1,00	5,00	3,65	0,79
Bixevioral jalb qilinganlik	455	1,13	5,00	3,41	0,81
Tashvish va psixologik to'siqlar	455	1,00	5,00	2,34	0,88
Natijalarga ishonch va qoniqish	455	1,25	5,00	3,52	0,75

Metodologik jadval tahlili. 1-jadvalda keltirilgan natijalarga ko'ra, besh omil orasida eng yuqori o'rtacha ko'rsatkichga SI vositalaridan foydalanishga tayyorlik omili ega bo'ldi ($M=3,78$; $SD=0,72$), bu o'quvchilarning aksariyati sun'iy intellekt vositalarini ingliz tili o'rganishda qo'llashga umuman ijobiy va tayyor ekanligini ko'rsatadi. SI yordamida motivatsiya omili ham nisbatan yuqori ko'rsatkichga ega bo'ldi ($M=3,65$), bu SI vositalarining o'quvchilar uchun qo'shimcha o'quv motivatsiyasi manbai bo'lib xizmat qilishini ko'rsatadi.

Tashvish va psixologik to'siqlar omili eng past o'rtacha qiymatga ega bo'ldi ($M=2,34$; $SD=0,88$), bu o'quvchilar orasida SI vositalaridan foydalanishga nisbatan kuchli psixologik to'siq yoki qo'rquv nisbatan kam tarqalganligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ushbu omil bo'yicha standart chetlanishning boshqa omillarga qaraganda yuqoriroq bo'lishi ($SD=0,88$) o'quvchilar guruhi ichida ushbu ko'rsatkich bo'yicha sezilarli individual farqlar mavjudligini bildiradi.

Bixevioral jalb qilinganlik ($M=3,41$) va natijalarga ishonch-qoniqish ($M=3,52$) omillari o'rta-yuqori darajada namoyon bo'ldi, bu o'quvchilarning sun'iy intellekt vositalaridan nafaqat epizodik, balki nisbatan barqaror va faol tarzda foydalanishga moyilligini hamda ulardan olingan natijalardan qoniqish darajasi yetarlicha yuqori ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa. O'tkazilgan tavsifiy-empirik tahlil yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tilini sun'iy intellekt yordamida o'rganishga nisbatan umumiy munosabati ijobiy tendensiyaga ega ekanligini, ayniqsa SI vositalaridan foydalanishga tayyorlik va SI yordamida motivatsiya ko'rsatkichlarining nisbatan yuqori darajada namoyon bo'lishini ko'rsatdi.

Shu bilan birga, tashvish va psixologik to'siqlar ko'rsatkichi bo'yicha individual farqlarning mavjudligi ta'lim jarayonida sun'iy intellekt vositalarini joriy etishda barcha o'quvchilarga bir xil yondashuvni qo'llash o'rniga, ularning texnologik tayyorlik darajasini hisobga olgan holda bosqichma-bosqich va differensial yondashuvni qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Kelgusi tadqiqotlarda ushbu ko'rsatkichlarning o'quvchilarning akademik ulgurishi bilan bog'liqligini alohida o'rganish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Gardner R.C. Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation. – London: Edward Arnold, 1985. – 208 p.
- [2] Schepman A., Rodway P. Initial Validation of the General Attitudes towards Artificial Intelligence Scale // Computers in Human Behavior Reports. – 2020. – Vol. 1. – P. 100014.
- [3] Xu Z., Wang Y. Artificial intelligence in language education: a meta-analysis // Computer Assisted Language Learning. – 2024. – Vol. 37. – P. 1-28.
- [4] Baxtiyorova D.I. Sun'iy intellekt vositalari yordamida o'quvchilarda ingliz tili ko'nikmalarini rivojlantirish: PhD dissertatsiya. – Buxoro, 2025. – 156 b.
- [5] Sharadgah T.A., Sa'di R.A. AI-based personalized learning and self-regulation // International Journal of Emerging Technologies in Learning. – 2022. – Vol. 17. – P. 4-19.
- [6] Tschannen-Moran M., Woolfolk Hoy A. Teacher efficacy: capturing an elusive construct // Teaching and Teacher Education. – 2001. – Vol. 17. – P. 783-805.
- [7] Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 320 b.
- [8] Field A. Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics. – 5th ed. – London: Sage, 2018. – 1104 p.
- [9] Otajonova D. Yuqori sinf o'quvchilarida sun'iy intellekt yordamida chet tili o'qitishning pedagogik shart-sharoitlari // Pedagogika va psixologiyada innovatsiyalar. – 2024. – №2. – B. 67-74.
- [10] Wei L. Artificial intelligence in second language acquisition: opportunities and challenges // Language Learning & Technology. – 2023. – Vol. 27. – P. 1-15.